

ISSN 2300-1062 (print)
ISSN 2353-7841 (online)

SPHERES OF CULTURE

Volume XV

Lublin 2016

Editor-in-Chief:

Prof. **Ihor Nabytovych**
(Maria Curie-Sklodowska University, Poland),

Editorial Board:

Prof. **Leonid Rudnytzky** (La Salle University in Philadelphia, USA)
Prof. **Arnold McMillan** (University of London, Great Britain),
Prof. **Siarhey Kavalou** (Maria Curie-Sklodowska University, Poland),
Prof. **Witold Kowalczyk** (Maria Curie-Sklodowska University, Poland),
Prof. **Volodymyr Antofiychuk** (Chernivtsi National University, Ukraine)
Prof. **Vyacheslav Rahoysha** (Belarusian National University in Minsk, Belarus'),
Prof. **Mihlas' Tychyna** (Belarusian National Academy of Science, Belarus'),
Prof. **Ivan Monolatiy** (Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ukraine)
Prof. **Ihor Sribnyak** (Borys Hrinchenko Kyiv University, Ukraine),
Prof. **Teresa Chynczewska-Hennel** (University of Bialystok, Poland),
Prof. **Agnieszka Korniejenko** (Jagellonian University, Poland),
Prof. **Valentyna Sobol** (University of Warsaw, Poland),
Prof. **Yuriy Peleshenko** (Ukrainian National Academy of Science, Ukraine)
Head, Editorial Office **Iryna Nabytovych**

Scientific Reviewers of Volume XV:**History and Cultural Studies**

Prof., Dr hab. **Maryna Paliyenko**, Ukraine
Prof., Dr hab. **Serhiy Seheda**, Poland
Prof., Dr hab. **Vitalii Telvak**, Ukraine

Political Science

Prof., Dr hab. **Ivan Monolatiy**, Ukraine
Prof., Dr hab. **Arkadyush Adamczyk**, Poland

Philology, Social and Media Communication

Prof., Dr hab. **Oleksandr Aleksandrov**, Ukraine
Prof., Dr hab. **Stefan Kozak**, Poland
Prof., Dr hab. **Yaroslav Polishchuk**, Ukraine
Prof., Dr hab. **Petro Mats'kiv**, Ukraine
Prof., Dr hab. **Oleh Tyshchenko**, Poland

Language Editing: English (*Iryna Nabytovych*), Polish (*Lubomyr Puszak*), Ukrainian (*Dzvenyslava Nabytovych*), Belarusian (*Siarhey Kavalou*), German (*Tetiana Monolatiy*)

PERMISSION TO REPRINT. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical photocopy, recording, or otherwise without prior written consent of the Editor-in-Chief. The editors assume no responsibility for statements of fact or opinion made by contributors.

ISSN 2300-1062 (print)
ISSN 2353-7841 (online)

Copyright © 2016 by the Branch of Ukrainian Studies of UMCS & Ihor Nabytovych
Lublin 20-0431, pl. Marii Curie-Skłodowskiej, 4 / 433, Poland
www.spheresofculture.umcs.lublin.pl

All rights reserved

Printed by *Ingvarr*, Lublin, Poland

History

- Leonid Zaliznyak.** The First Indo-European Herdsmen of the Sea of Azov and Black Sea Steppes 368
- Tetiana Horan.** Participation of Greek Catholic Clergy of Przemyśl Eparchy in the Activity of the Ukrainian Cultural and Educational Society “Prosvita” (1919 – 1939) 375
- Olha Tsybala.** Local History Studies of Mykola Holubets 384

Politology

- Petro Kuzyk.** Ukraine’s “In-betweenness” in the Divided Post-Communist Europe: A Changing Trend? 396

Cultural Studies

- Olena Gedz’.** The Creativity of Mykola Tutkovskiy as a Perception of Western European Musical Romanticism in Ukrainian Culture of the 20th Century 406
- Viktor Stepurko.** Pavlo Hun’ka: Ukrainian Vocal and Historical Parallels 414
- Anastasiya Kravchenko.** Chamber Performance of Ukraine in the Context of Universalistic Measurements in Postmodern Aesthetics 424
- Olena Afonina.** “Double Coding” in the Synthesis of the Arts 430
- Olha Kuldyrkayeva.** Important Professional Qualities in the Process of Professional Training of Future Teachers of Music 439
- Kostiantyn Batsak.** First Italian Opera Enterprises of Odessa: Organization, Personalities, Repertoire (1812 – 1820) 445
- Iryna Yan.** Historical-Cultural Aspect of Formation of Ukrainian Theatre Eastern Galicia Last Third of the 19th Century 455
- Ludmyla Hurenko.** The Phenomenon of Mykola Voronyi’s Theatrical Critical Thought (Culturological Aspect) 464
- Svitlana Sobolevska.** The Role of Stage-Director of Amateur Theater in the Multicultural Environment 470

History

- Leonid Zaliznyak.** The First Indo-European Herdsmen of the Sea of Azov and Black Sea Steppes 368
- Тетяна Горан.** Участь греко-католицького духовенства перемишльської єпархії у діяльності українського культурно-освітнього товариства “Просвіта” (1919 – 1939 pp.) 375
- Ольга Цимбала.** Краєзнавчі студії Миколи Голубця 384

Politology

- Petro Kuzyk.** Ukraine’s “In-betweenness” in the Divided Post-Communist Europe: A Changing Trend? 396

Cultural Studies

- Олена Гедзь.** Творчість Миколи Тутковського як рецепція західноєвропейського музичного Романтизму в українській культурі початку ХХ століття 406
- Віктор Степурко.** Павло Гунька: українські вокально-історичні паралелі 414
- Анастасія Кравченко.** Камерно-інструментальне виконавство України в контексті універсалістських вимірів постмодерної естетики 424
- Олена Афоніна.** «Подвійне кодування» у синтезі мистецтв 430
- Olha Kuldyrkayeva.** Important Professional Qualities in the Process of Professional Training of Future Teachers of Music 439
- Костянтин Бацак.** Перші італійські оперні антрепризи Одеси: організація, персоналії, репертуар (1812 – 1820 pp.) 445
- Ірина Ян.** Історико-культурний аспект становлення українського театру Східної Галичини останньої третини ХІХ століття 455
- Людмила Гуренко.** Феномен театральної критичної думки Миколи Вороного (культурологічний аспект) 464

Olha Tymbala

LOCAL HISTORY STUDIES OF MYKOLA HOLUBETS

Ivan Krypyakevych Institute of Ukrainian studies,
National Academy of Sciences of Ukraine

Ольга Цимбала

КРАЄЗНАВЧІ СТУДІЇ МИКОЛИ ГОЛУБЦЯ

Abstract: In the article there is described local history research of Mykola Holubets, Ukrainian historian, ethnographer, art critic, social and political figure of the first half of the 20th century. There is outlined his vision of the goals and objectives of local history science, methodology of naturalistic intelligence. There are highlighted key local history research of the scientist devoted to the history of the princely cities, including Halych, Belz, Busk, Zvenyhorod, Terebovlia. There is made analysis of the method of regional studies construction which the author used in his publications. There are made generalizations about local history heritage of the scientist.

Keywords: Mykola Holubets, Galicia, local history studies, research methodology, historical monument, princely city

Звернення до краєзнавчої тематики сприяє впровадженню до наукового обігу нових джерел, насамперед на регіональному рівні. Це дозволяє заповнити “білі” (чи “чорні”) плями української історії, спричинені тривалим пануванням підцензурної науки. У цьому аспекті актуальними є дослідження і галицьких науковців, які у міжвоєнні десятиліття ХХ ст. спромоглися сформувати потужний доробок теоретичних та методичних засад краєзнавства. Серед провідних істориків-краєзнавців цього періоду були Іван Крип'якевич, Мирон Кордуба, Кирило Студинський, Василь Щурат, Євген Пеленський та багато інших [11]. Цілий пляст краєзнав-

чих досліджень належить перу Миколи Голубця [13, 1-2], [14, 167-169]. Його наукові розвідки заповнили низку прогалин у вивченні місцевої історії краю. Беручи активну участь у громадській та видавничій діяльності, він прилучився до різних мистецьких і краєзнавчих акцій. Вже із другої половини 1920-их років почали з'являтися його історико-краєзнавчі нариси, у яких молодий дослідник розглянув методологічні засади, теоретичні підвалини та практичні сторони краєзнавства [15].

Запропонована стаття є спробою охарактеризувати краєзнавчий доробок Миколи Голубця, окреслити його бачення мети і завдань краєз-

навчої науки, методики проведення краєзнавчих розвідок на основі аналізу й опрацювання його праць, присвячені теорії краєзнавчої науки та історії розвитку княжих міст Галичини.

Роль і завдання краєзнавства дослідник сформулював та виклав у серії статей *Наш рідний край*. М. Голубець назвав краєзнавство найшляхетнішою та найприємнішою наукою, що виступає основою національної свідомості й патріотизму [12]. Аналізуючи загальні позиції краєзнавства, він зупинився на окремих засадничих поняттях. Так, у його дослідженнях помітною є спроба здійснити класифікацію-узагальнення краєзнавчих ресурсів, серед яких він виокремив пам'ятки “живої та мертвої” природи, історичні та мистецькі пам'ятки й історико-культурні традиції. Також автор окреслив поняття “краєзнавчої прогулянки”, яку вважав реальним засобом пізнання рідного краю. Свою позицію підсилив твердженням, що книга – це важливий дороговказ пізнання краю, але “мертва буква” не має сили переконання без наочної аргументації. Від звичайної прогулянки, влаштованої заради забави, на думку автора, краєзнавча, навіть аматорська прогулянка, мусить відрізнятися елементами науковості та мати часові рамці (тривати найкоротше від пів дня до кількох днів чи навіть тижнів) [12].

Однією із ключових перепон до здійснення краєзнавчих мандрівок дослідник вважав вбогість та скруту українців. Хоча, на протипагу цьому, відразу констатував, що багатство галицьких земель на природні та історичні пам'ятки дозволяє всім до-

лучитися до пізнання своєї батьківщини. Серед несприятливих чинників, які гальмували розвиток туристичних походів, М. Голубець також відзначив низький рівень розвитку комунікаційної сітки (транспортної інфраструктури). Адже вважав, що людина, яка мала намір подорожувати, просто не знала, куди їй податися, як раціонально сплунувати свій маршрут. Запорукою вдало організованої краєзнавчої прогулянки М. Голубець вважав попередню підготовку. Її суть вбачав в ознайомленні із тематичною літературою, яка б дала загальне розуміння щодо природи та пам'яток обраного регіону. Саме на цьому пункті дослідник наголосив як на найбільш проблематичному. Він пояснив, що українці, як недержавний народ, не мали можливості сформувати хороші краєзнавчі бібліотеки, музеї, спеціальні видавництва тощо. Як ганебний факт М. Голубець зазначив, що українська громада не мала ні краєзнавчої енциклопедії, ані навіть скромного провідника по краю. Тому, по-неволі, основою для дослідження власного краю стали польські провідники, які, закономірно, демонстрували перевагу польської національної спадщини, применшуючи роль українського культурно-історичного надбання, зокрема у міжвоєнній Польщі [12].

У цьому контексті, автор подав короткий історіографічний огляд краєзнавчої літератури Галичини. Зокрема привернув увагу до *Галицької бібліографії* І. Левицького, *Бібліографії польської історії* проф. Л. Фінкла, *Бібліографії людознавства* Ф. Гавела та *Бібліографії слав'янознавства* Е. Колодзейчика [12], у яких можна знайти систематичний перелік праць

із різних ділянок, що входять до кола краєзнавства (архітектури, археології, етнографії, історії, географії тощо). Автор наголосив, що книги, написані поляками для потреб польської науки, звичайно ж, узагальнили польські наукові напрацювання, у той час коли український матеріал трактований дуже побіжно й несистематично. М. Голубець констатував, що за відсутності українських аналогів, ще довго доведеться користуватися польськими дослідженнями.

Наголосивши на скромних можливостях українських науковців, М. Голубець виокремив і їхні краєзнавчі здобутки. Підкреслив, що Науковим товариством ім. Т. Шевченка видано *Матеріали до української етнології*, багатотомний *Етнографічний збірник*. Також відзначив напрацювання українських дослідників у різних галузях історії, географії, краєзнавства, зокрема доробок М. Грушевського, С. Рудницького, С. Томашівського, І. Крип'якевича, М. Кордуби, Б. Януша та інших.

Важливими складовими краєзнавчих досліджень, на які необхідно звертати увагу, дослідник назвав археологічну спадщину, народознавство, етнографію, історико-архітектурні традиції, мистецтвознавство тощо. Вважав це основними шляхами пізнання традицій та культури рідного краю. Так, аналізуючи етнографічно-народознавчу сторону краєзнавства, він акцентував на тому, що винятковою верствою українського суспільства, яка змогла зберегти дух, традиції пращів, є "хліборобське селянство" [12]. На переконання автора, ані трудова інтелігенція, ані міщанство не мають таких стійких звичаїв. Із огляду на це, М. Голубець

навів численну кількість запитань, зауваг, на які слід опиратися при зборі інформації. Національне розмаїття вимагає скрупульозного підходу до збирання та опрацювання етноматеріалів, оскільки подоляни, бойки, гуцули, лемки різняться між собою як зовнішньо, так і за своїми звичаями, традиціями тощо. Вагомість вивчення питань, пов'язаних із побутом, народними віруваннями, прикметами, автор пояснив потребою формування суспільного досвіду минулого у найрізноманітніших ділянках людської культури. Особливу роль М. Голубець відвів історії родинного життя, генеалогії. Дослідник наголосив, що українці, як правило, знають історію свого роду до 3-4 покоління, у той час як у сусідній Польщі нормою є знання родоvodu до 15-20 покоління. У сукупності генеалогія, побутово-родинна, релігійна історія, етнічний колорит допомагають створити "живу історію", надати останній людського виміру.

Ще одним інструментом краєзнавчих розвідок автор уважав дослідження архітектурної традиції народу. Здатністю витворити свій самобутній стиль у мистецтві, будівництві може похвалитися далеко не кожен народ. Особливою рисою української культури на тлі сусідніх народів дослідник назвав традицію дерев'яного будівництва, пам'ятки якої особливо добре збереглися у Галичині. Посилаючись на статистичні дослідження В. Карповича [12], об'єктом дослідження якого було 60 повітів Галичини до Першої світової війни, автор констатував, що на фоні 2345 дерев'яних церков зафіксовано лише 873 муровані. Далі автор подав статистичну інформацію за на-

селеними пунктами, етнорайонами, згідно із хронологічним принципом щодо збереження тут дерев'яних церков. Найдавнішу дерев'яну пам'ятку він відніс до XV ст., зазначаючи при цьому, що традиція будівництва дерев'яних церков підтримується до сьогодення.

Особисто досліджуючи пам'ятки минувшини, Микола Голубець виокремив ключову проблему сучасного йому краєзнавства – збереження історико-культурного надбання рідного краю. Насамперед, вчений зауважив, що на теренах західноукраїнських земель процес дослідження пам'яток минулого відбувався некваліфіковано, хаотично. Це звичайно дало відповідні результати: нехтуючи правилами археологічних розкопок, знищено, розграбовано значно більше інформації та речових пам'яток, аніж збережено. Разом із тим, багато археологічних досліджень проводилися людьми, яких часто цікавили конкретні дорогоцінні знахідки, аніж відтворення особливостей історичного розвитку краю. Ця ж проблема стосувалася поверхневості та несистематичності етнографічних досліджень, збереження пам'яток архітектури, народного мистецтва тощо.

Розуміючи проблеми українського краєзнавства, М. Голубець наголосив, що кожну найменшу розвідку варто проводити цілеспрямовано та з користю для загальної справи. Тому, обов'язком кожного краєзнавця вважав записування, описування та збирання етнокультурних матеріалів. Зручним засобом для цього назвав ведення спеціального денника (щоденника, анкети-питальника). Щоби кожен краєзнавець (фахівець чи аматор) мав змогу систематично

фіксувати важливі дані про специфіку кожного регіону чи населеного пункту, автор запропонував опиратися на спеціально розроблену структуру питальника, який передбачав детальний перелік чітко сформульованих фахових питань, згрупованих в окремі тематичні блоки (наприклад: які є народні свята та пов'язані з ними традиції і обряди; що народ говорить про сонце, місяць, зорі; народні вірування про життя, смерть, злих духів; як люди пояснюють свої сни; яку роботу може робити тільки мужчина, а яку тільки жінка; народні назви різних частин тіла; чи є в селі відьми, чарівниці, знахарі тощо) [12]. Подана автором розрогнута схема питальника охопила широке коло аспектів побутового і духового та духовного життя людей. Отже, створила добру основу для здійснення перших польових краєзнавчих досліджень.

Продовжуючи тему збирання краєзнавчих матеріалів, М. Голубець звернувся і до проблеми їх візуальної фіксації. Тому вважав, що незамінним помічником краєзнавця повинен стати і фотоапарат, який дозволяв би наглядно зафіксувати стан пам'ятки. Як позитивну тенденцію свого часу назвав діяльність таких товариств як "Уфото" та "Плаї", члени яких активно долучалися до справи реєстрації й належної оцінки природних та культурних скарбів батьківщини [8, 472]. Одночасно закликав і "світлинців-аматорів" за допомогою світлин рятувати для науки бодай зовнішній вигляд пам'яток. Адже, сама пам'ятка за браком фахового догляду чи байдужого ставлення найближчого оточення, нерідко засуджена на знищення чи поступову деформацію. Звичайно, М. Голубець мав розумін-

ня того, що фотографі не можуть врятувати самих пам'яток, проте для науки можуть зафіксувати його вигляд на фотоплівці та передати майбутнім поколінням [8, 473]. Слідуючи цьому принципу, М. Голубець свої дослідження також супроводжував наочним ілюстративним матеріалом. І хоча Друга світова війна значно змінила топографію краю, все ж на папері залишилися зафіксованими цінні факти, які зберегли автентичні реалії довоєнного часу до наших днів.

Саме такі комплексні завдання М. Голубець ставив перед краєзнавчою наукою у 20 – 30-х роках ХХ ст. Він намагався розкрити не лише загальні тенденції краєзнавства, але й приклався до розробки теоретико-методичних підходів, вважаючи визначальними соціально-історичні, культурні, релігійні умови життя народу.

У своїх дослідженнях М. Голубець сформував чітке бачення пріоритетних напрямків розвитку краєзнавчих досліджень, системи збереження та популяризації національної спадщини народу. Одним із таких напрямків, на думку автора, було всебічне вивчення та збереження історичних міст. Одним із найулюбленіших об'єктів краєзнавчих та історико-архівних досліджень для М. Голубця було львовознавство в усіх його проявах. Сліди минулого пересувалися щоденно перед його очима у рідному місті, й, мимоволі, вивчаючи одну пам'ятку давнини за іншою, з'являлися науково обґрунтовані історичні розвідки та дослідження, М. Голубець поступово став істориком Львова [1]. Львовознавству автор присвятив чимало розвідок, проте його зацікавлення сягали далеко за

межі Львова. Один за одним вийшли у світ історико-краєзнавчі нариси *Теребовля* [10], *Безл-Буськ-Звенигород* [2], *З історії міста Сокаля* [3], *Перемишль* [9], *Княжий Галич* [5] та ін. Автор акцентував увагу на тому, що саме ці міста були колискою української державности, самобутньої культури та національних традицій. Однак цим ареал своїх краєзнавчих досліджень вчений не обмежив, вивчаючи й інші міста, як наприклад Яворів [4] та Лаврів [7], а також об'єкти культурно-історичної спадщини та унікальні природні ресурси краю.

Появі кожного історичного нарису М. Голубця, як видно з досліджень, передувала сумлінна праця вченого зі збору та опрацювання джерельної бази. Однак дослідник прагнув відтворити не просто хронологічну історію населених пунктів. Він мав на меті продемонструвати їх розвиток у контексті загальноісторичних процесів, які мали місце на українських землях і позначилися на формуванні української державности. Аналізуючи краєзнавчі розвідки М. Голубця, помітно дотримання ним певної методологічної схеми пошуку, підбору та подачі матеріалу. Насамперед, кожну свою розвідку Микола Голубець збагатив історіографічним аналізом тих праць, які стали йому в допомозі при написанні. Особливу увагу під час написання краєзнавчих розвідок автор звернув на етимологію назв населених пунктів. Так, у його працях можна знайти пояснення назв Перемишль, Белз, Буськ, Галич, Щирець, Теребовля, Яворів, Лаврів та ін.

Первочини формування та розвитку міст, які досліджувалися, М. Голубець виводив із археологічного

періоду. Робив це відразу з кількох міркувань: вважав археологічні дані підтвердженням існування того чи іншого поселення задовго до появи першої письмової згадки про нього; археологічний матеріал трактував як безцінне джерело до вивчення матеріальної культури, побуту, особливостей господарства та торгівлі місцевого населення; популяризував віднайдені та представлені у музейних експозиціях археологічні знахідки як важливі пам'ятки культури. Надаючи особливої цінності археологічним дослідженням, учений все ж із прикрістю констатував відсутність "правильних розкопок" [10, 4], які б базувалися на наукових принципах ведення археологічних робіт. Відсутність такої методики призвела до руйнування багатьох пам'яток, частину яких вдалося віднайти випадково, наприклад під час земляних робіт тощо. Серед міст, які вчені досліджував, особливо багатою на археологічні знахідки виявилася земля княжого Звенигорода [2, 29-30], Галича [5, 16-21] та Теробовлі [10, 4-5]. Так, саме археологічна спадщина дала вченим уявлення про розвиток княжого Звенигорода, міста, яке з появою Львова перетворилося на звичайне село. А про славне минуле цього міста свідчила саме багата археологічна спадщина. Як зазначив дослідник, поряд із великою кількістю кам'яних сокир, молотків, ножиць, пряслиць, бронзових списів, стріл, гривен, перстенів, на території поселення віднайдено римські монети, прикраси зі скла та порцеляни, а також олов'яні княжі печатки, "славний тризуб" князя Володимира Великого та чимало інших речей. Все це дало підстави вести мову про давню

історію та поважний статус міста, які лише частково зафіксовані у писемних пам'ятках [2, 29-30].

Залишки доісторичої старовини, зняряддя й посуд кам'яної та бронзової доби, знайдені на території сучасного Галича, засвідчили, на думку М. Голубця, що ця наддністрянська оселя значно старша від перших писемних згадок про неї. Також проведені археологічні роботи дозволили встановити чимало фактів про розбудову міста, його укріпень та архітектурних комплексів [5, 18-19].

Археологічні артефакти, знайдені на території Теробовлі, засвідчували, на думку автора, те, що слов'яни, а відтак русини не були першими поселенцями у цій місцевості. І хоч багато знахідок було втрачено через непрофесійне ведення робіт, все ж дослідник згадав про віднайдені поховання з останками людських кістяків, а при них – глиняну і скляну посуду, відому з могил римської доби у Городниці над Дністром. Як вважав М. Голубець, теробовлянські знахідки споріднені із археологічними знахідками в інших місцевостях Поділля, зокрема із знахідками в печері Більча Золотого [10, 4].

Писемну історію населеного пункту вчений розпочинав із вивчення хронології. Поява перших писемних згадок досліджуваних міст пов'язана, як правило, з періодом формування Київської Русі, а згодом – Галицько-Волинської держави. Із вивчених автором міст, найдавніша писемна згадка відноситься до історії древнього Галича (898 р.), за яким одне за одним виникають Перемишль (981 р.), Белз (1019 р.), Звенигород (1087 р.), Теробовля (1097 р.), Буськ

(1098 р.), Щирець (1113 р.), Сокаль (1377 р.) та Яворів (1376 р.).

Описуючи розвиток міст у княжий період, автор зупинявся на політичній історії того часу. Так, опираючись на літописні дані, він переповів ключові хронологічні згадки в історії досліджуваних міст. Як правило, всі вони пов'язані з княжими династіями, визначними правителями та внутрішніми міжусобицями у боротьбі за право володіння територією. З цього приводу М. Голубець зазначив, що боротьба Ростиславовичів та їхніх нащадків за незалежність західноукраїнських земель була єдиним рятунком для української державності, яка вже тоді не знаходила опори та підтримки в розхитаній княжими міжусобицями Київській Русі [5, 9].

Особливу увагу вчений приділив ряду історичних постатей, які вивели на високий рівень розвитку не лише окремі міста, які ним досліджувалися, але й всю Галицько-Волинську державу. Серед них, описуючи історію Галича, виділив особу князя Ярослава Осмомисла. Характеризуючи його, вдався до героїчного опису зі *Слова о полку Ігоревім* та літопису, аби підреслити його мужність, мудрість та богобоязливість. Наголосив не лише на його політичних досягненнях, але й охарактеризував його здобутки у сфері культури та релігії, зокрема встановлення в Галичі митрополичої катедри з крилосом і побудову величного митрополичого собору Пресвятої Богородиці [5, 10]. Поряд із державотворчою діяльністю та військовими успіхами Ярослава Осмомисла, дослідник не оминув увагою й перепитий особистого життя князя. Описав нещасливе "політичне подружжя" князя з дочкою суздаль-

ського князя Юрія – Ольгою, та непросте життя з бояриною Настасеєю Чагрівною [5, 10-11].

Ще однією могутньою постаттю княжого періоду в історії Галича автор назвав волинського князя Романа Мстиславовича, який зумів об'єднати землі Галичини і Волині в єдину могутню державу. Наслідуючи літописну традицію, М. Голубець охарактеризував цього князя також як славного правителя, далекоглядного стратега та воєначальника [5, 12]. Період правління його нащадків в історії Галича, Данила та Василька, дослідник охарактеризував через внутрішні міжусобиці та монгольську навалу. Це незабаром позначилося на статусі Галича, який все рідше зустрічався на сторінках літопису, і зберігав ще певний час славу галицької церковної митрополії [5, 14-15].

Як окрему віху в історії міст Галицько-Волинської держави М. Голубець виділив монгольську навалу та розвиток новозбудованих Данилом Галицьким міст – Холма та Львова. У сукупності ці чинники стали причинами поступового занепаду окремих міст, зокрема Галича, Белза, Буська, Звенигорода, Теремовлі та Перемишля.

Смерть останнього правителя Галицько-Волинського князівства та упадок української держави призвів до поступової зміни влади у містах: упродовж другої половини XIV ст. у містах було встановлено польське правління. Такі зміни кардинально вплинули на склад населення міст та панівну релігію. У час польського панування практично зникають з історичних джерел відомості про укріплений град Звенигород, хоча розростаються такі міста з княжою

передісторією як Щирець та Яворів. Вони, як і багато інших, по мірі переходу до польської держави здобували самоуправління на основі маґдебурзького права. Серед них дослідник згадав про Перемишль (1389 р.) [9, 10], Щирець (1397 р.) [6, 10], Яворів (поч. XV ст.) [4, 4] та Сокаль (1424 р.) [3, 6]. Це посприяло економічному розвитку окремих міст, на підтвердження чого М. Голубець навів доступні статистичні дані, що давали уявлення про основні заняття місцевого населення. Так, у Яворові від 1408 р. збереглася згадка про існування шевського цеху [3, 4]; у Сокалі в середині XVI ст. працювали шевці, пекарі, рибалки, гончарі та різники (за люстрацією Сокальського староства 1564 р.) [3, 8]; про 7 пекарів, 6 шевців та 3 різники загадує люстрація м. Щирця від 1564 р.; подібний опис Белза від середини XVI ст. згадує про працю у місті 20 шевців, 34 пекарів, 8 різників, а також про існування тут трьох солодівень [2, 17]; на початку XVI ст. у відбудованому Буську заклали воскобійню та постригальню сукна, а трохи згодом – папірню [2, 18-19]; у Тереховлі на початку XVII ст. діяли шведський, ткацький, кушнірський, кравецький та різницький цехи [10, 13]. Заради справедливості варто зазначити, що сам Микола Голубець ставив під сумнів переваги маґдебурзького права для українців. Вважав, що український елемент стояв цілковито поза ним або ж користувався з нього при великих обмеженнях [4, 4-5].

Військово-політичні події на теренах західноукраїнських земель XV – XVI ст. були пов'язані з частими татарськими набігами, а в середині XVII ст. – з Національно-визвольною

війною під проводом Богдана Хмельницького. Саме цим подіям автор і надав особливої ваги. Великі зміни принесли буремні роки Хмельниччини, осторонь яких не залишилось практично жодне містечко. Українське населення Тереховлі відверто підтримало козацькі війська 1648 р., хоча самого міста козаки у 1651 р. так і не змогли здобути [10, 15]. Посилаючись на дані Миколи Костомарова, автор описав криваві події у Сокалі, де православне населення з наближенням Б. Хмельницького “кинулося до нього як до спасителя й разом із козаками пограбували католицькі костели, при чому навіть кости покійників викинули з домовин” [3, 15]. Коли ж Хмельницький пішов з-під Сокаля на Львів, почалась чорна ніч відплати для православних. Дослідник зазначив, що очевидно це стало однією із причин, чому у 1655 р. другий прихід Хмельницького не викликав такого вибуху захоплення як вперше, бо “польська вендетта занадто врізалася в пам'ять приборканого українського населення” [3, 16]. Узагальнюючи результати Хмельниччини для містечок Галичини на прикладі Яворова, М. Голубець влучно зазначив, що жорстока помста влади та матеріальне знищення, яке потягла за собою післяповстанська контрибуція, цілковито вичерпали енергію та здатність українського населення опиратися на довгі роки. Автор наче дорікнув гетьману, кажучи, що він “ніким не примушений завернув з Галицької волости, не забезпечив здобутків осягнених місцевим українським живлом” [4, 4-7]. Польська влада жорстоко помстилася не на повстанцях, що примкнули до полків Хмельницького, а на всьо-

му українському населенні, яке залишилось на рідній землі. Позиції українців у Галичині похитнули і релігійні справи у результаті Берестейської унії, що була підписана ще 1596 р. Над цим питанням автор детальніше зупиняється, описуючи Белз та Сокаль [3, 12]. І, як наслідок, протягом двох століть, від Хмельниччини до Весни Народів 1848 р., завершило культурно-національне життя українців, прив'язуючись виключно до церкви та зв'язаних із релігійним культом справ.

Ключовою датою, що вплинула на розвиток багатьох міст Галичини, Микола Голубець вважав 1772 рік, коли відбулася зміна влади. Так у Сокалі у ХІХ ст. відбулося кілька важливих подій, які позитивно вплинули на його розвиток: із 1830-их років у місті "пішла мода на купелі у Бузі", що приваблювало сюди чимало шляхти, яка над рікою збудувала собі багато домів для відпочинку; 1885 р. до Сокаля проведено залізничний шлях, який сприяв його економічному розвитку [3, 18]. Історію інших міст в австрійський період, зокрема м. Тереховлі, дослідник охарактеризував як сірі й безбарвні роки, які не відзначилися нічим яскравим, крім будівництва касарень та насаджуванням австрійських порядків [10, 19]. Скрутні часи настали для багатьох містечок в часи Першої світової війни та подальших листопадових подій 1918 р. Детально дослідник розкрив цей час на прикладі Перемишля [9, 18-20], окремі спогади навів з історії Щирця [6, 11], Тереховлі [10, 19]. Хронологічно, саме на цьому періоді дослідник завершив історію більшості міст. Поодиноким винятком можна назвати історію княжого Галича, на-

укові події в якому були доведені до 1930-их років.

Історію кожного міста М. Голубець збагатив колоритними легендами, доповнив фактами про їх етнонаціональний склад, систему господарювання, містобудування, а найголовніше – продемонстрував багатство культурно-історичної спадщини. Так, при дослідженні історичних міст вчений особливу увагу звернув на сакральні пам'ятки української православної традиції. Свою позицію задекларував дуже чітко, кажучи що вся українська культура і національний рух минулих віків зосереджувалися в церкві й довкола неї. Адже саме вона весь час була нездобою національною твердинею, осідком внутрішньої влади і правосуддя. Вчений зазначив, що до нашого часу не збереглися ні княжі тереми з будильницями, а збудовані згодом на українських землях замки і палаци – це спадщина чужих народів, що будувалася не для українців, а проти них. І лише в старих церквах-музеях зберігся дух українського минулого. Саме тому описав сакральну спадщину українських міст у формі протиставлення українських православних центрів до чужинецьких римо-католицьких та єврейських пам'яток. Такий порівняльний опис зробив на прикладі Сокаля [3, 20-25], Перемишля [9, 10-18], Тереховлі [10, 20-23] та ін.

Узагальнюючи краєзнавчі дослідження історичних міст Миколи Голубця, варто сказати, що до кожного свого краєзнавчого дослідження автор робив інтригуючий вступ, що змушував читача перегортати сторінку за сторінкою. Після короткої довідки про сучасний стан, розташу-

вання та наукове дослідження історії міста, автор характеризував його топографію на час його заснування, подавав детальний опис політичного, соціального та культурного розвитку древнього граду. Рік за роком, століття за століттям дослідник розповідав про важливі події в історії кожного містечка, відображав їх в контексті загальноукраїнських та світових подій, демонстрував вплив української громади на соціальне становище міст.

Особливу увагу М. Голубець приділив опису визначних архітектурних споруд містечок. Лаконічно говорив про їх історію, функціональне призначення та сучасний стан. Як правило, всі свої дослідження автор супроводжував наочним ілюстративним матеріалом. Важливими є його з огляду не те, що він описував сучасний йому стан та уклад містечок, у той час як Друга світова війна значно змінила топографію краю. Тому на папері зафіксовано цінні факти, які зберегли автентичні реалії довоєнного часу.

Bibliography and Notes

1. Голубець Микола, *Львів: Історія Львова від найдавніших часів; Історичні пам'ятники старовини; Львів в часах великої і визвольної війни; З.У.Н.Р.; Провідник по Львові*, Жовква: Червона Калина 1925, 179 с.
2. Голубець Микола, *Белз-Бузьк-Звенигород*, Львів 1927, 32 с.
3. Голубець Микола, *З історії міста Сокаля*, Львів 1929, 32 с.
4. Голубець Микола, *З минулого міста Яворова*, [у:] *Яворівщина з її минулого і сучасного* (з нагоди 50-ліття заложення першої української читальні в Яворові), Яворів 1931, с. 4-7.

5. Голубець Микола, *Княжий Галич*, Львів 1937, 30 с.
6. Голубець Микола, *Княжий город Щирець*, [у:] *Світ*, Львів 1931, Число 1, с. 9-11.
7. Голубець Микола, *Лаврів: (Історико-археологічна студія)*, [у:] *Записки ЧСВВ* 1926, Том 2, Випуск 1/2, с. 30-69; 1927, Випуск 3/4, с. 317-335.
8. Голубець Микола, *Найближчі завдання краєзнавства*, [у:] *Світло й тінь*, Львів 1936, Число 1, с. 471-476; Число 2, с. 488-491.
9. Голубець Микола, *Перемишль / Упорядкування і передмова М. Литвина*, Львів: Інститут народознавства Національної Академії Наук України 1995, 31 с.
10. Голубець Микола, *Теребовля, княжий город*, Львів 1927, 24 с.
11. Козицький Андрій, *Український краєзнавчий рух Східної Галичини у міжвоєнний період*, [у:] *Краєзнавство і туристика* 1995, Число 1, с. 7-8.
12. М. Г. [Голубець Микола], *Наш рідний край*, [у:] *Неділя* 1929, 7 липня, с. 2; 14 липня, с. 4; 21 липня, с. 2-3; 28 липня, с. 2-3; 4 серпня, с. 2-3; 11 серпня, с. 3; 25 серпня, с. 4; 1 вересня, с. 2-3; 8 вересня, с. 2.
13. Семчишин Мирослав, *Микола Голубець і його праця*, [у:] *Наші дні* 1942, Число 7, с. 1-2.
14. Стефанишин Тарас, *Мистецтвознавча діяльність і науково-теоретична спадщина Миколи Голубця (До 115-ліття від дня народження)*, [у:] *Народознавчі Зошити*, Львів 2006, Число 1-2, с. 167-178.
15. Цимбала Ольга, *Перспективи історичного краєзнавства у творчому доробку М. Голубця*, [у:] *Гуманітарний вісник Державного вищого навчального закладу "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди"*: науково-теоретичний збірник, Переяслав-Хмельницький 2008, с. 265-267.